

K PROBLÉMŮM PŘEVÝCHOVY

Vydavatelství Naše vojsko vydalo v edici „Štít“ společensky velmi potřebnou a svým způsobem tématicky ojedinělou práci „Problémy převýchovy“, jejímž autorem je plk. PhDr. Ludvík Vaniš, CSc. učelník katedry pedagogiky a psychologie Vojenské politické akademie Klementa Gottwalda v Bratislavě.

Při řešení problému autor důsledně vychází z úsilí naší socialistické společnosti při výchově mladé generace v duchu komunistických idejí s mimořádnou péčí komunistické strany Československa o výchovu naší mládeže, jak je konkretizovaly zejména výsledky XIV. sjezdu KSČ a plenárního zasedání ÚV KSČ v říjnu 1972 a červenci 1973.

Práce a její aktuálnost je dána především tím, že vychází z poznání, že větší na naší mládeže prokazuje poctivý vztah k životu v socialistické společnosti, že však nicméně existuje i část mládeže, u níž se vyskytují poruchy v chování a jednání. Autor si všímá právě těchto skupin mládeže, která činí i v podmínkách vojenského života mnoho problémů vojenským vychovatelům a velitelům všech stupňů. I když autor nepovažuje výchovné obtíže za hlavní problémy vojenské pedagogiky, přesto se jimi zabývá fundovaně, odpovědně a zejména se smyslem pro reálné problémy armády. K řešení těchto problémů přistupuje s přesvědčením o optimálním stupni vychovatelnosti a nápravy důsledků sociálních a psychických deprivací.

Ke svým pedagogickým úvahám a vývodům používá autor efektivně i výsledků vlastního empirického výzkumu. Vzhledem k závažnosti údajů nedovolovala veřejná publikace využít veškerého bohatého dokumentačního a výzkumného materiálu o výchovných obtížích v armádě. Tento materiál obsahuje 293 stran, 92 příloh a je k dispozici ve vědecké knihovně VPA KG v Bratislavě.

Vydaná kniha o rozsahu 154 stran má celkem pět kapitol:

První z nich — Obtížná vychovatelnost a obtížné vychovatelní vojáci — se zabývá základními problémy vychovatelnosti, obtížné vychovatelnosti a charakteristickými rysy a tříděním vychovatelných vojáků. Pojmu „obtížně vychovatelný“ důsledně a správně nepoužívá jako hanlivého označení, neztotožňuje jej přitom s důsledky prokázané trestné činnosti a respektuje současně i míru utváření osobnosti vojáka.

Z dalších kapitol jmenujeme: Výchozí diskuse k analýze faktorů výchovné činnosti, Vnitřní faktory výchovných obtíží, které souvisejí s vývojovými rysy do-

Podplukovník PhDr. Bohuslav Kuka

spívání, psychickým onemocněním a nedostatkem v psychickém vybavení osobnosti). Vnější faktory výchovných obtíží (k nim náleží zejména negativní vlivy na mládež v civilním prostředí, možné zdroje výchovných obtíží ve vojenském prostředí a nedostatky ve výchově vojáků).

Ve východiscích k analýze faktorů výchovné činnosti zdůrazňuje autor obecné závěry, které vyplývají z dosavadních otázek příčin a podmínek protispoločenského jednání a chování lidí nevymizí do té doby, dokud růst materiálního blahobytu nebude doprovázen dostatečně efektivní morálně politickou úrovní člověka. Poznávací proces výchovných obtíží je v podmínkách armády soustředěn k osobní sociální zkušenosti mladého člověka a formování osobnosti sladováním výchovného působení i vlivů často i zvláště povahy, neboť biologickým faktorům není třeba z hlediska složení vojenské mládeže připisovat zvlášť závažný význam.

Vnitřní faktory výchovných potíží autor rozebírá v souvislostech s vývojem rysů dospívání mužské části mládeže. Jsou charakterizovány vysokým podílem emocionální složky a neuváženými závěry, subjektivismem a nepřiměřenou generalizací, přehnaným sebevědomím, ironií, popřípadě vzdorem vůči ustáleným normám. Kromě jiných závažných faktorů upozorňuje autor zejména na pocity frustrace a na skutečnost, že v ojedinělých případech u obtížně vychovatelných vojáků jakoby naopak cit vůbec neexistoval. Deformace morálních citů se projevuje vnějšími projevy otřlosti a lhostejnosti i v nedostatečném sebevědomí osobnosti. V životě mladého vojáka dochází k duševnímu napětí a pochopit psychickou podstatu každého konkrétního jednání znamená důležitou a důslednou analýzu vztahů motivace a vnějšího projevu jednání v každém jednotlivém případě.

Rozboru věšších faktorů výchovných potíží, v souladu s teoretickým pojetím hlediska, autor věnuje podstatnou část práce. Autor překonává hlubší analýzou mechanické pojetí politicko-mravní výchovy, kdy zejména kriminalita byla pokládána v socialistické společnosti za dočasný jev. V práci uvádí, že na základě zjištěných faktů převážná část výchovně narušených jednotlivců nepochází z třídně nepřátelských rodin. Jde spíše o to, že u některých jednotlivců převládá mravní narušení charakteru, což ovšem může být politicky nebezpečné a přerůst

až ve společensky závažnou trestní činnost. V těchto souvislostech uvádí některé příklady negativního vlivu, které vyplývají z deformací v bezprostředním životě, neboť člověk je spjat s celospolečenským vědomím nikoli bezprostředně, nýbrž transformací přes vědomí nejbližšího okolí. V této souvislosti s hodnocením krizového období definuje autor i vedoucí úlohu politiky vůči výchově: „Vedoucí úloha politiky vůči výchově vyplývá z její sjednocující funkce, z toho, že udává celkový směr pohybu společnosti, jednotlivých oblastí života. Ztráta spojení mezi politikou a výchovou by vedla k narušení její společenské funkce a k její degradaci na jakoukoli bezživotnou scholastiku. Těsná závislost výchovy na politice komunistické strany vytváří základní podmínky pro sepětí výchovy s reálným životem.“ (s. 67).

Negativní vlivy na mravní profil mládeže v civilním mikroprostředí dokumentuje na narušení vlivem rodinné výchovy jako nenahraditelné formy společenského působení. Kromě poruch základních podmínek rodinné výchovy, jako jsou např. alkoholismus a hrubost, uvádí autor: možný podíl nepřiměřených rodinných výchovných metod. Zvláště se zabývá autor ještě socializačním procesem na pracovišti a patrnou souvislostí mezi delikvencí a volným časem. Aby výchovný vliv volného času byl pozitivní, je třeba podle autora sklonovat s přehlížením přirozených potřeb mládeže jako je pobyt v přírodě, sport a tanec, romantismus, bohatý citový život, samostatná činnost a vynalézavost, touha po poznání, realizovaná zajímavými prostředky a formami.

Obdobně a podrobně postupuje autor při rozboru možných zdrojů výchovných obtíží ve vojenském prostředí. Tyto obtíže vyplývají jednak z objektivních pracovních podmínek armády, jednak z některých deformací výchovné činnosti nadřazených (autoritářství, formalismus, atd.), iakož i v nedávné minulosti se vyskytujícího pozitivistického postoje k armádě a opuštění třídního přístupu ve výchovné činnosti.

Na základě zjištěných a analyzovaných problémů rozebírá autor podrobně konkrétní nedostatky ve výchově vojáků i kritické postoje vojenských vychovatelů k podřízeným a předkládá základy metodiky výchovy a převychovy obtížně vychovatelných vojáků.

Čtenáře, který se sám ve své denní praxi setkává s kázeňskými a jinými problémy obtížně vychovatelných jednotlivců zaujme zejména tato poslední ka-

pitola, která vymezuje základ metody výchovy a převýchovy. V této části autor popisuje cíl výchovy a převýchovy, vztah převýchovného procesu k vojenské základní službě, postup ve výchově a převýchově, a což je zvláště cenné — konkrétní pracovní model převýchovy.

Převýchovný proces sám je tematicky i prakticky velmi složitý problém. Autor upozorňuje zejména na fakt, že nezřídka se příliš mnoho pozornosti věnuje negativní stránce výchovy a přitom se zapomíná na to, že úspěch je výrazně podmíněn pozitivním vývojem. Podcenění sebevýchovy a jednostranné kladení důrazu na potlačování negativních jevů, které vyvolávají napětí v psychice osobnosti, mohou ještě zhoršit nedostatečné zábrany před porušením životních norem.

Pracovní model metodického postupu v převýchově důsledně aplikuje teoretický pracovní základ od analýzy tělesného,

společenského a duševního vývoje branže, přes získání jeho důvěry, rozvíjení kladných rysů jeho osobnosti a celkovou aktivizaci a kontrolou až po konečný výchovný efekt.

Autor ve svých závěrech zdůrazňuje uplatnění komplexního výchovného působení až po vnitřní aktivitu vojáka a respektování individuality osobnosti. Přitom vidí problémy reálně. Velký úspěch převýchovy spatřuje již v tom, kdyby se během dvou let základní služby podařilo vypěstovat u narušených vojáků základy žádoucích rysů charakteru, z nichž by se v dalším období rozvíjely pevné charakterové rysy socialistického člověka.

Publikace je nejen významným přínosem k dalšímu rozvoji teorie vojenské výchovy, ale může dobře posloužit i jako metodický návod všem, kteří se výchovou a převýchovou v každodenní vojenské praxi zabývají.